

Wéber Attila

„... Az ember csak akkor tud másokkal
békében élni,
ha önmagával összhangba jut”

Beszélgetés Lányi Andrással a Fidesz Akadémia új programjáról

Esély: Kérlek, hogy bevezetőként mondj valamit a Fidesz Akadémia előtörténetéről: az eddigi működésről, a Fidesz Akadémia céljáról, eredményességéről, a tervezett 1993-as tavaszi előadássorozat kapcsán.

Lányi András: Tulajdonképpen nem sokkal a Fidesz megalakulása után, 88-89 telén született meg az Akadémia gondolata a Fidesz két alapítójában, Molnár Péterben és Víg Mónikában. Víg Mónika sajnos tavaly autószerencsétlenség áldozata lett. Tulajdonképpen ők az alapítók. Az volt a szándékuk, hogy azt a fiatal generációt, amely most lép ki a politika színterére, és amelyről úgy gondolták, hogy a Fidesz hívei, szembesíteni kell azokkal a gondolatokkal, alapvető problémakörökkel, amelyekről valószínűleg hiányos, egyoldalú, vagy semmilyen ismeretekkel nem rendelkeznek. Akkor fordultak hozzám, Balassa Péterhez, Karácsony Gáborhoz, tulajdonképpen egy baráti társasághoz, hogy vállaljunk részt a program kidolgozásában és lebonyolításában. Nem is volt más összetartó gondolatmenete a három szemeszterre tervezett első kurzusnak, mint az, hogy a társadalom önismeretéhez nélkülözhetetlen témákban megszólaltathassunk különféleképpen gondolkodó, de általunk tiszteletreméltónak tartott egyéniségeket. A négy témakör: a történelmi múlttól való tudatunk vakfoltjai, a szociális feszültségek – elsősorban a szegénység és a szociális érzékenység –, ökológiai problémák és végül a nemzeti kultúra és tradícióink néhány alapkérdése. De hát ez nem is lehetett több mint ízelítő, egy étlap, hogy mi mindenről kellene együttgondolkodnunk, mi mindenről kellene véleményt formálnunk, mielőtt felelős, nyilvános társadalmi cselekvésbe kezdünk. Hiszen ez nem titok, bennünk élt az a félelem, Péterben is Mónikában, akik lelkesen és szorgalommal láttunk a feladathoz, hogy netán a politika színterét egycsapásra elönti az elfojtott gyűlölet, sérelem, vagy a pragmatizmusnak nevezett fölületesség, vagy az új hatalmi csoportosulásoknak a karriervágya. Nem kellett látnoknak lenni ahhoz, hogy az emberben ilyen félelmek keletkezzenek 1989-ben. Ezek azóta részben beigazolódtak. A Fideszhez ennyi köze volt a dologhoz. A megbízás a fideszesek részéről érkezett, a Fidesz támogatta, szer-

vezte és finanszírozta az előadásokat, amelyekre nagyjából az Egyetem téri központi épületben került sor.

– *Most részben érintetted a közönséget. Ez a közönség, a hallgatók vagy a hallgatóság, mennyiben fideszes? Az előadók, ebből a tematikából is kiderült, nehezen sorolhatók egyértelműen a Fidesz közvetlen értelmiségi holdudvarához. Jóval szélesebb kört foglalnak magukba.*

– Így igaz.

– *Tehát ennyiben nem a Fideszt képviseli a hallgatóság. Az előadók mennyiben tekinthetők a Fidesz célzott értelmiségi élcsapatának? Hogy látod ezt?*

– Semennyiben. 1989-90-ben az előadók között nagyobb számban szerepeltek politikusok vagy leendő politikusok, akikről mi akkor még esetleg nem is tudtuk, hogy már politikusok lesznek, mire felkérjük őket. Például Szabad György, Katona Tamás, Kulin Ferenc ugyanúgy az előadók között voltak, mint Kis János vagy Rajk László. Alkalmat is akartunk teremteni arra, hogy a hallgatóság minél többféle legyen, esetleg ellenkező gondolatokat is ismerjenek meg, és mindezeknek a személyeknek az égvilágon semmi közük nem volt a Fideszhez. Éppen ellenkezőleg. Gyakran más pártok szószólói voltak. Itt jegyzem meg, hogy 1993-ban talán az egyetlen, történetesen fideszes Fodor Gáboron kívül aktív politikus nem fog szerepelni az előadók névsorában. Abban viszont közös a két program, hogy előadónak egy-egy tématerület lehetőleg legjobb, vagy általunk tisztelt szakértőjét kértük fel, de nem a legkurrensebb neveket választottuk. Inkább azokat, akik esetleg kevésbé ismertek, de úgy gondoljuk, hogy érdekes, eredeti mondanivalójuk van arról, amiről kérdezni fogjuk őket. Ami a hallgatóságot illeti, magától adódott, hogy ezek nagyobb részt egyetemisták és fiatalok. Ez adódott a helyszín megválasztásából, abból a körből, ahol a Fidesz reklámozni tudta az Akadémiáját 1989-ben, meglehetősen sikerrel. Az első előadásokon két-háromszáz, olykor négyszáz hallgató vett részt, és csak a második-harmadik félévben csökkent a látogatottság, amikor kiderült, hogy tényleg nincsen semmi egyébről szó, mint hogy hosszú, alapos, elemző előadásokat kell végighallgatni, és utána ezekről a témákról beszélgetni, vitatkozni. De politikai szenzációnak árnyéka sem fér a vállalkozáshoz. Akkor egy kicsit mérséklődött a hallgatóság létszáma, egy picit kifáradtak, ahogy ez lenni szokott, de úgy is mondhatom, hogy mindvégig nagy érdeklődés mellett folytak az előadások. E tekintetben most sokkal bizonytalanabb és kételkedőbb vagyok, hogy ha úgy tetszik: szabadegyetemi jellegű előadássorozatra vajon hányan és kik fognak összegyűlni. De erről talán majd később.

– *Az 1993-mas tavaszi előadássorozat tervezetéből az derül ki, hogy elsősorban a nemzetiségi, kisebbségi kérdéseket, a szociális kérdéseket, valamint a tolerancia problémakörét vizsgálják különböző dimenzióban az előadások. Vagyis ezek azok a témák, amelyeket a legfontosabbnak tartotatok.*

– Igen.

– *Milyen szempontok vezéreltek benneteket, amikor ezeket a kérdéseket*

választottatok az előadássorozatba, és miért éppen ezt a címet viseli ez az egész akadémiai előadássorozat: „Körkörös gyűlölet”.

– A Fidesz Akadémia új évfolyamának valóban van egy központi gondolata, amely végighúzódik az előadássorozaton, egységesen összefüggő tematika, ami a címben jut kifejezésre. A „Körkörös gyűlölet” azt jelenti, hogy az érdeklődésünk középpontjába szeretnénk állítani, és mintegy csokorba gyűjteni azokat a problémákat, azokat a feszültség-csomópontokat, amelyek köré nagyjából elrendezhetők azok az ellentétek, indulatok, előítéletek és gyűlöletek, amelyek olyan súlyosan megosztják nemcsak Magyarország, hanem az egész most felszabadult kelet-európai régió népeit. Ezek részben nemzetek közötti, részben társadalmi csoportok, vagy nemzetiségek, vagy különböző meggyőződések hívei közötti ellentétek. Az a közös vonásuk, hogy sem az indítékok, sem a megoldási kísérletek kevésbé a ráció által vezéreltek, sokkal inkább irracionális indulatok, vagy a történelmi, kultúrtörténeti hagyományban gyökerezésű előítéletek. Tehát amikor a felosztást úgy kezdted el, hogy a tematikában történelmi, szociális problémák szerepelnek, akkor elsőként említheted magát a nagy szociális problémát: a gyűlöletnek mint egy döntő politikatörténeti tényezőnek a jelenlétét. Azt mondják, hogy az ember csak akkor tud másokkal békében élni, hogyha önmagával összhangba jut. És ahhoz, hogy egy nemzet önmagával összhangba jusson – egyébként az egyén is –, ahhoz elengedhetetlen valamifajta történelmi önismeretnek a megszerzése. Így tehát ennek a sorozatnak a központi gondolata ennek a történelmi-társadalmi önismeretnek a megszerzése, hogy legalább értjük is meg, és így kezelni is tudjuk ezeket az ellentéteket és gyűlöleteket. Természetesen egy társadalmi jelenséget megérteni nagyjából annyi, mint a jelenség történetével megismerkedni, ezért került a sorozat első harmadába jónéhány történelmi előadás is. Valóban, ezek az ellentétek történelemben gyökereznek.

– Az előadók között elméleti és gyakorlati szakembereket egyaránt találhatunk, de az is kiderül, hogy a történelem, a történettudomány, a történészek főszerepet kapnak. Az első előadás, vagy minikonferencia, ahogy ezt ti fogalmaztátok, szintén a történelmi örökségről és a történészek adósságáról szól, de legalábbis érinti ezt a kérdést. Mi a történészek adóssága?

– Miután a kifejezetten történeti előadásaink a nemzeti ellentétek történetével foglalkoznak, e tekintetben a történészek adóssága súlyos. Ezeknek az együttélő népeknek a történetét túlnyomó többségük mind-egyik országban saját nemzetté válási folyamatának szükségletei szerint olyan egyoldalúságokkal terhelve írta meg, hogy ezek szöges ellentétben állnak egymással. Ez így is vált a közgondolkodás részévé. Természetesen kölcsönösen hiányoznak a vizsgálódási témák közül olyanok, amelyek más beállítással helyezhetnék a lezajlott történelmi folyamatokat, a szétválások történetét, az ellentétek történetét is, mint ahogyan azt megismerhettük ezekből az így-úgy apologetikus történeti munkákból. De még ha a történészi munka maga nem is volt apologetikus, eleve az a közeg, amely a megrendelést adta, amely kérdezett a történészekről, már nyilván torzító volt. A végeredmény az, hogy nincs olyan történelmi for-

dulópont, amelyről ne szögesen ellenkező szöveg jelenne meg, mondjuk, egy belgrádi vagy zágrábi tankönyvben és egy budapestiben. Hát, ez nem szorul magyarázatra, de alapjaiban eléggé abszurd, hogy milyen nehezen találunk közös nyelvet egymással a történészek. Nem csökkent, hanem újabb és újabb sérelmekkel, torzításokkal terhelődik ez a párbeszéd, vagy létre sem jön. Ennek a lényegét majd Várkonyi Ágnes fogja ennél sokkal árnyaltabban és szakszerűbben kifejteni. Itt mondanám el, hogy a Fidesz Akadémia nem azzal indult, hogy egy rendszeres és állandó tanfolyamot biztosít, minthogy állandó helyszínnel és szervezőkkel sem rendelkezik. Az eredetileg tervezett három szemeszter után, hogy úgy mondjam, szerencsés véget ért, és nem mutatkozott semmi érdeklődés, vállalkozó kedv, hogy folytatódjék. Mondván, hogy majd kibontakoznak értelmiségi viták, lesz komoly tudományos élet, a megújuló egyetemeken ezekkel a problémákkal most már szabadon találkozhatnak a fiatalok, és ezért tulajdonképpen nincs is olyan nagy szükség Fidesz Akadémiára. Ez részben így is történt. A magyar könyvkiadás ezekben a nehéz években tényleg ontotta az olyan irodalmakat, amelyekhez korábban nem férhettünk hozzá. Akinek volt ideje, energiája, az el is olvashatta ezeket. Az olvasók sokkal kevesebben voltak, mint a megjelent könyvek. Aztán mégis úgy tűnt, hogy amikor újra és újra szembesülünk ezekkel a legsúlyosabb, legnehezebb problémákkal, akkor hirtelen nem is tudjuk, hogy milyen szellemi bázisról próbáljuk megítélni ezeket. Rá kell jönnünk, hogy milyen hiányosak az ismereteink. Egyáltalán – nem tudom, észrevettétek-e – keletkezett egy kis légüres tér a politika és az értelmiségi közgondolkodás között. És ennek a betöltésére vállalkozott ezúttal a Narancs Alapítvány, ami a Fidesztől független, de természetesen a Fidesz által finanszírozott kulturális szervezet. Vállalta, hogy újraindítja a Fidesz Akadémiát. A programra a javaslatot én tettem meg, én egy időben a Fidesz kultúrpolitikai tanácsadója voltam, és mindvégig megmaradt a nagyon jó, baráti kapcsolatom Molnár Péterrel, aki a folytonosságot képviseli. Így jutott nekem ez a szerep, hogy az Akadémiát megszervezzem. A döntő különbség – azonkívül, hogy egységesebb a gondolatmenet – az, hogy van egy dramaturgiája az előadásorozatnak. A régi Fidesz Akadémián tényleg nagyon szép előadások sikeredtek, ezt bárki ellenőrizheti a „Hogyan éljük túl a XX. századot?” című kötetben. Borzasztó gúnyos ennek a címe, hiszen éppen Víg Mónika nem élte túl a huszadik századot, aki közöttünk a legfiatalabb volt, és aki ezt a kötetet szerkesztette. De azután a viták, tehát az előadásokat követő viták nyögvenyelősek voltak, és a színvonaluk messze elmaradt az előadásokétól. Egyszerűen azért, mert teljesen esetleges volt a közönség. Mert azt lássuk be, hogy monologizálni mindannyian könnyebben tudunk, mint beszélgetni. Karácsony Gábor, aki egy nagy beszélgetőművész, heroikus erőfeszítéseket tett, hogy beszélgetésekre fordítsa az előadásokat. Nem sikerült igazán, de amennyiben mégis sikerült, az kizárólag neki volt köszönhető. Most én arra gondoltam, hogy ha eleve egy dialogikus szerkezetet adunk ennek a sorozatnak: mindegyik témához legalább két előadót hívunk meg, mégpedig olyanokat, akik a témát különböző megközelítésben – és merem remélni, hogy különböző

meggyőződés szerint találják –, kialakul dialógus az előadók között. Más témáknál, a jelenhez közelebb érve, nem is előadásokról, hanem pódiumbeszélgetésről van szó, három-négy résztvevővel, akiknek még a kompetenciájuk is különböző. Azt remélem, hogy az előadók közötti vita ke-
rekedik majd ki egy igazi beszélgetéssé. Ehhez minden egyes esetben szeretnénk meghívni az adott témakörnek más szakértőit is, akiket nem kértünk fel előadónak, de felkérünk hallgatóságnak. Nekik nagyon nagy szerepet szánunk. Tehát több lépcsős hallgatóság alakul ki. A vitán felbátorodva az est harmadik órájában már a mezei egyetemista vagy bárki bekapcsolódhat a saját gondolataival, kérdéseivel a vitába. Hogy most aztán sikerül-e vagy sem, hogy igazából kik fognak most eljönni, azt sokkal kevésbé tudom, mint 89-ben. Akkor a Fideszrel rokonszenvező, Fidesztől valamit váró fiatalok jöttek elsősorban. Nem egyetemisták, hanem iskolázottságtól függetlenül fiatalok gyűltek össze, meg az előadók barátai, illetve olyan magamfajta öregek, akiket egy ilyen Társadalomtudományi Társaság típusú, Galilei kör-szerű gondolkodó közösség vonzott. Hogy van-e, létezik-e ez az igény, és főleg kapcsolódik-e ez az intellektuális várakozás a Fideszhez, ezt nem tudom. Gondolom, hogy a Fidesznek az is szándéka volt, hogy ezt a várakozást ismét fölkeltsse. Ennyi a propaganda-fogás. De nem kell mondanom, hogy ha más párt ambicionálta volna egy ilyen társaság és előadássorozat létrehozását, abban is szerepet vállaltam volna.